

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureau-onderzoek en boringen aan de
Wijkstraat te Nieuw-Amsterdam,
gemeente Emmen (Dr.)**

G.M.A. Bergsma

ARC-Rapporten 2005-58

Groningen
28 juni 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) is het voornemen tot nieuwbouw van een woning aan de Wijkstraat te Nieuw-Amsterdam (afb. 1 en afb. 2). Om de archeologische waarde van het bouwterrein te bepalen is Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) door BNA Architecten te Coevorden benaderd om, conform het verdrag van Malta, door middel van boringen te onderzoeken of er archeologische resten op de bouwkaavel te verwachten zijn. Het bureau-onderzoek vond plaats tussen 2 en 6 juni en het veldwerk is door mw. drs. G.M.A. Bergsma en drs. ing. G.J. de Roller uitgevoerd op 7 juni 2005.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

De onderzoekslocatie ligt aan de Wijkstraat te Nieuw-Amsterdam. Het braakliggende terrein bevindt zich tussen de woningen met de huisnummers 126 en 128. Het perceel heeft een grootte van ca. 300 m².

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/122
Provincie	Drenthe
Gemeente	Emmen
Plaats	Nieuw-Amsterdam
Toponiem	Wijkstraat
Kaartblad	17H
Coördinaten	254.400/525.480
Type bodem	podzol
Geomorfologie	dekzandrug, met keileem in de ondergrond

1.4 Doel van het onderzoek

1.5 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen en normen zoals gesteld in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 2.0 LS01 t/m LS05) opgesteld door het ministerie van OC&W.

Bureau-onderzoek

Voorafgaand aan het veldwerk is een bureaustudie verricht, waarbij de volgende bronnen zijn geraadpleegd: historische kaarten (Geudeke et al. 1990), de geomorfologische kaart van Drenthe (1:50.000, blad 17–18, Beilen Roswinkel, 1978) en de Alterra bodemkaart via Archis II. Daarnaast zijn er enkele geschiedkundige bronnen en enkele bronnen op het internet geraadpleegd.

Veldwerk

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal zes boringen gezet ten behoeve van de archeologie. Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen (afb. 3). De boringen zijn gezet tot op een gemiddelde diepte van 1 m beneden het maaiveld (bijlage 1). Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 6 en 12 cm. Daar waar de bodemopbouw intact was is met de 12 cm boor een grondmonster genomen dat in het laboratorium te Groningen is uitgezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Daarnaast is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De vondstzichtbaarheid op het terrein was slecht als gevolg van begroeiing met gras. Er is dan ook geen oppervlakte kartering uitgevoerd.

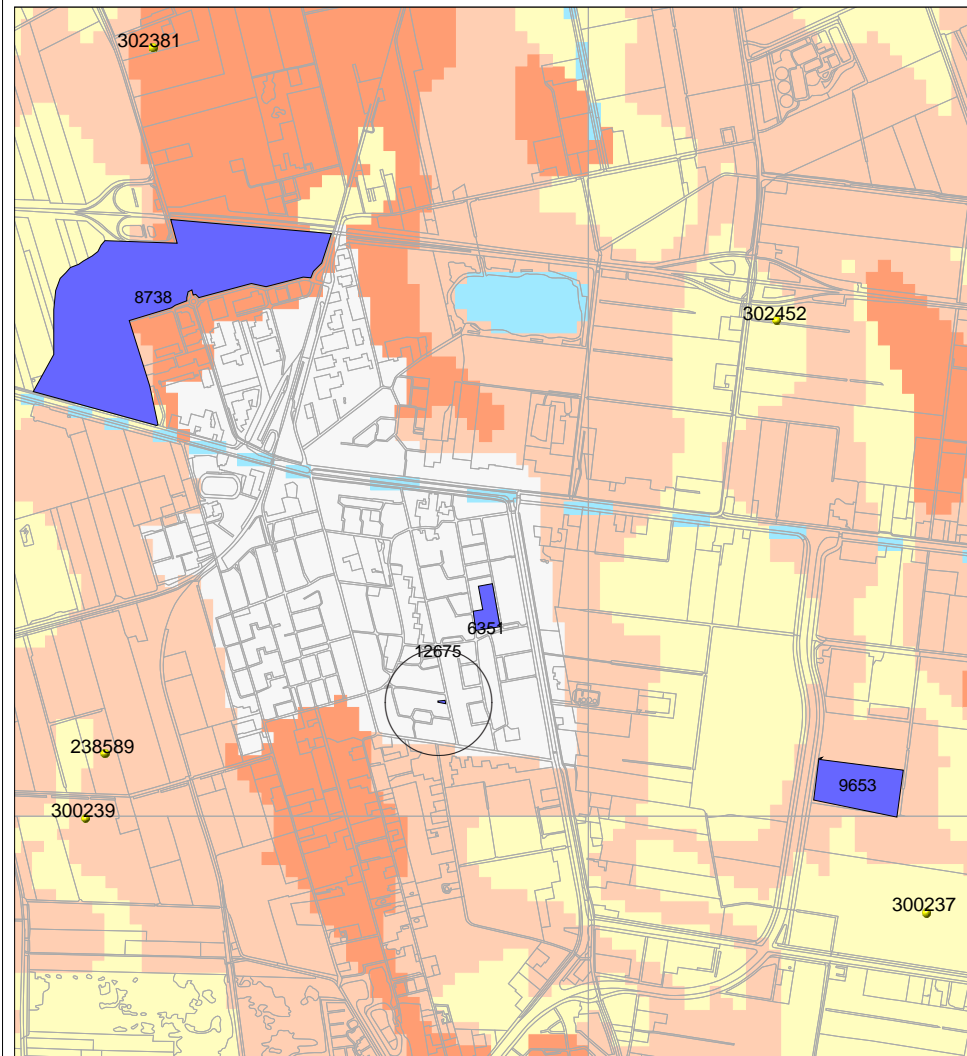
2 Resultaten

2.1 Bureau-onderzoek en geo-archeologische context

Volgens de geomorfologische kaart van Drenthe ligt Nieuw-Amsterdam op een dekzandrug, met keileem in de ondergrond. In het dekzand heeft zich een podzoldodem ontwikkeld. In de omgeving van Nieuw-Amsterdam is er sprake van (ontgonnen) veengronden. De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) middelhoog tot hoog.

In Archis zijn uit de omgeving van Nieuw-Amsterdam een aantal archeologische waarnemingen opgenomen. De dichtstbijzijnde waarnemingen zijn:

- Waarnemingsnummer 302381. Deze waarneming is ten noordwesten van Nieuw-Amsterdam gedaan en betreft enkele vuursteenfondsten uit het Mesolithicum (bijlage 2).
- Waarnemingsnummer 238589. Deze waarneming is te Veenoord, ten zuidwesten van Nieuw-Amsterdam gedaan en betreft een vondst van een bot van

Legenda

- WAARNEMINGEN
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- TOP10 ((c)TDN)

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

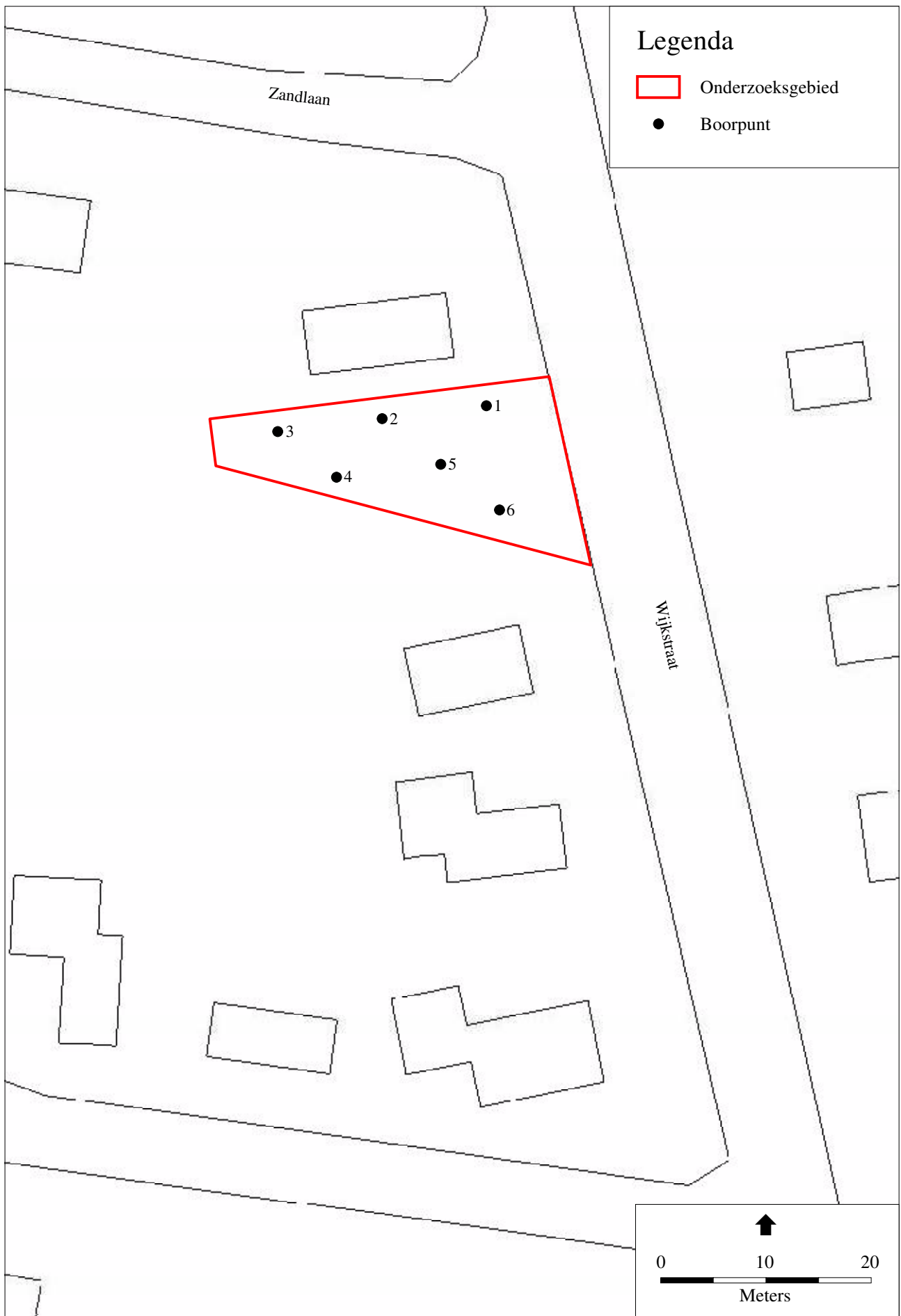
Schaal 1:25000

0 1 km

N

ROB
ArchisII

Abbeelding 2 IKAW met waarnemingen en de ligging van het onderzoeksgebied, binnen de cirkel. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek / Archis II, 6 juni 2005.

Afbeelding 3 Ligging van de boorpunten. Kaart: B. Schomaker.

een zoogdier. Er zijn geen nadere vondstomstandigheden bekend.

- Waarnemingsnummer 300239. Deze waarneming is eveneens te Veenoord gedaan en betreft de vondst van een fragment van een maalsteen uit de periode tussen de Bronstijd en de Vroege IJzertijd.
- Waarnemingsnummer 300237. Deze waarneming is gedaan ten zuidoosten van Nieuw-Amsterdam en betreft de vondst van een Fels-Ovalbijl. Deze stenen bijl dateert vanaf het Midden-Neolithicum tot en met het Laat-Neolithicum.
- Waarnemingsnummer 302452. Deze waarneming is ten noordoosten van Nieuw-Amsterdam gedaan en betreft een bijl uit het Neolithicum.

Naast de bovengenoemde waarnemingen zijn er enkele onderzoeksmeldingen in de directe omgeving van Nieuw-Amsterdam. Deze onderzoeksmeldingen zijn:

- Onderzoeksmelding 6351. Deze melding betreft een booronderzoek uitgevoerd bij de openbare basisschool De Wencke aan de Ringlaan in Nieuw-Amsterdam. Dit booronderzoek is op 2 maart 2004 door archeologisch onderzoeks- en adviesbureau De Steekproef uitgevoerd.
- Onderzoeksmelding 8738. Deze melding betreft een booronderzoek op Bedrijventerrein 'De Tweeling' ten noordwesten van Nieuw-Amsterdam. Dit booronderzoek is tussen 19 en 23 april 2004 uitgevoerd door RAAP Archeologisch Adviesbureau.
- Onderzoeksmelding 9653. Deze melding betreft een booronderzoek aan de Tuinderslaan te Erica. Dit booronderzoek is van 15 tot en met 17 maart 2005 door ARC bv uitgevoerd.

De recente geschiedenis van Nieuw-Amsterdam richt zich voornamelijk op de veenontginning aan het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Nieuw-Amsterdam ontstaat officieel in 1860 als er een begin wordt gemaakt met turfafvoer langs de Hoogeveensche Vaart (Gerding et al. 1989, p. 16). De naam Nieuw-Amsterdam is afgeleid van de 'Drentsche Land Ontginnings Maatschappij', een Amsterdamse onderneming, die in 1851 een groot deel van het veengebied kocht van de markegenoten van Noord- en Zuidbarge (Tamminga 1989, p. 99).

Nieuw-Amsterdam is als een bloksysteem aangelegd. Dit betekent dat er vanuit een hoofdkanaal kortere zijkanalen met van daaruit wijken werden aangelegd. De wijken werden op ongeveer 200 meter van elkaar gegraven, waardoor een veenplas ontsloten werd (Van der Haer 1989, p. 114). In de huidige plattegrond van Nieuw-Amsterdam is dit systeem nog steeds zichtbaar. De Wijkstraat is zelfs één van de oudste straten van het dorp.

Rond 1920 was het veengebied rond Nieuw-Amsterdam afgegraven (Van der Haer 1989, p. 137). Na de Tweede Wereldoorlog werd tuinbouw een belangrijke factor in het gebied en werd Nieuw-Amsterdam een dorp van landbouwers en middenstanders (Tamminga 1989, p. 277).

De aandacht voor archeologische voorwerpen is vooral na de Tweede Wereldoorlog gegroeid. Daarvóór werden aan de vondsten die in het veen tijdens de ontginningen werden aangetroffen nauwelijks aandacht geschonken. Pas in 1914 werd er door de Commissie van Bestuur van het Drents Museum een zogenaamde 'Circulaire veenvondsten' opgesteld en naar de verveners verstuurd om hen op het belang van vondsten te wijzen (Van der Sanden 1995, p. 79). Alhoewel er daarop

wel vondsten gemeld werden, werd er weinig met het materiaal gedaan. Enkele opzienbarende vondsten werden wel direct beschreven, maar pas aan het eind van de jaren '80 van de vorige eeuw werd door het Drents Museum een begin gemaakt met een systematische inventarisatie van alle veenvondsten uit de provincie (Van der Sanden 1995, p. 79).

2.2 Bodemopbouw

De bodem betreft een veldpodzolbodem (classificatie bodemkaart Hn21). Een podzolbodem bestaat uit verschillende lagen; de horizonten. Horizonten ontstaan als gevolg van bodemvormende processen (Berendsen 1997). De top van de bodem is humusrijk, de A-horizont en soms verploegd, de Aan-horizont, daaronder bevindt zich een grijze uitspoelingslaag, de E-horizont. Onder de E-horizont bevindt zich de donkerbruine compacte B-horizont, waarin uitgespoelde humus- en ijzerdeeltjes neerslaan. De B-horizont gaat geleidelijk over in het ongeroerde moedermateriaal, de gele C-horizont. Het moedermateriaal bestaat uit leemarm en zwaklemig fijn zand. De aanwezigheid van een podzol duidt er op dat er een lange en rustige periode is geweest, waarin de podzol zich heeft kunnen vormen. Het voorkomen van een intacte bodemopbouw betekent dat eventuele aanwezige sporen van menselijke aanwezigheid nog in de bodem bewaard kunnen zijn.

Tijdens het booronderzoek is de podzolbodem regelmatig aangetroffen (zie bijlage 1). In de boringen 3 en 6 is een vrijwel geheel intacte podzolbodem aangetroffen. Alleen de E-horizont is hier niet duidelijk te onderscheiden. De boringen 4 en 5 tonen een intacte bodem vanaf de B-horizont. Bij boring 2 is de bodem tot in de C-horizont verstoord. Boring 1 toont een afwijkend beeld. Daarin leek zich een normaal podzolprofiel ontwikkeld te hebben, maar op een diepte vanaf 55 cm beneden maaiveld gaat de laag die als B-horizont kan worden geïnterpreteerd, over in een geel met zwart vlekkerige laag. Vanaf 80 cm beneden maaiveld is de C-horizont aanwezig. Mogelijk is de bodem rond deze boring tot 80 cm diepte verstoord.

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek zijn in de boorkernen geen vondsten aangetroffen. In de bemonsterde grond zijn behalve graniet (boring 3, 40–70 cm onder maaiveld en boring 6, 20–60 cm onder het maaiveld) en een stukje houtskool (boring 3; zie ook bijlage 1) geen vondsten gedaan.

3 Conclusie en aanbeveling

Conclusie

Het beeld dat uit het booronderzoek naar voren komt, toont dat er deels een redelijk intacte en deels verstoorde bodem op het onderzoeksterrein aanwezig is. De verstoring bevindt zich in de noordoosthoek van het terrein. Op de rest van het terrein (boringen 3–6) is de B-horizont nog aanwezig en kunnen eventueel aanwezige archeologische resten nog aanwezig zijn.

Aanbeveling

Gezien de deels intacte bodemopbouw zou een aanbeveling voor een vervolgonderzoek moeten gelden. Echter gezien de geringe afmetingen van het terrein, de vorm en de deels verstoorte bodem zal een vervolgonderzoek middels proefsleuven prakties niet uitvoerbaar zijn. Overwogen kan worden de bouwput onder archeologische begeleiding uit te graven.

Voor de definitieve besluitvorming omtrent de archeologische invulling van het terrein wordt verwezen naar de provinciaal archeoloog van Drenthe, dr. W.A.B. van der Sanden.¹

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 1997. *Landschap in delen. Overzicht van de geofactoren*. Assen (Fysische geografie van Nederland).
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Gerding, M.A.W. et al. (red.), 1989. *Geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe*. Meppel. 2e druk.
- Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851-1855*. Groningen.
- Haer, D. van der, 1989. De vervening vanaf 1850. In: M.A.W. Gerding, P. Brood, P. Kooij, G. Groenhuis, G. de Leeuw & A.N. Witter (red.), *Geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe*. Meppel, pp. 109-156.
- Sanden, W.A.B. van der, 1995. Veenvondsten in Drenthe. *Nieuwe Drentse Volksalmanak*, 112, pp. 79-83.
- Tamminga, M., 1989. De ontsluiting van het veengebied. In: M.A.W. Gerding, P. Brood, P. Kooij, G. Groenhuis, G. de Leeuw & A.N. Witter (red.), *Geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe*. Meppel, pp. 97-108.

¹dr. W.A.B. van der Sanden, Erfgoedhuis Assen, tel: 0592 305932.

Bijlage 1 Boorstaten

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden: Zs1: zand, zwak siltig; h1: zwak humeus

boring 1					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
5	Zs1	h1	geleidelijk	donkergrijs	
45	Zs1		geleidelijk	grijs	grijs met bruine vlekjes
55	Zs1		geleidelijk	bruin	
80	Zs1		geleidelijk	geelgrijs	geel en grijs gevlekt, geroerd
100	Zs1			geel	C-horizont
boring 2					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1	h1	geleidelijk	donkergrijs	
30	Zs1		geleidelijk	grijs	met bruine vlekken
33	Zs1		geleidelijk	zwart	
50	Zs1		geleidelijk	bruingrijs	
60	Zs1		abrupt	grijs	
70	Zs1		geleidelijk	bruin	
85	Zs1			zwart	baksteen
boring 3					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1	h1	geleidelijk	grijs	
25	Zs1		geleidelijk	geelgrijs	geelbruingrijs gevlekt
40	Zs1		geleidelijk	zwart	A-horizont
55	Zs1		geleidelijk	bruin	B/C-horizont
70	Zs1			lichtbruingeel	C-horizont
boring 4					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1	h1	scherp	zwart	
15	Zs1		geleidelijk	witgrijs	
40	Zs1		geleidelijk	donkergrijs	veel baksteen
55	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont
70	Zs1		geleidelijk	bruin	B/C-horizont
100	Zs1			lichtbruingeel	C-horizont
boring 5					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1		geleidelijk	grijs	grijs vlekkelig
30	Zs1		abrupt	witgrijs	geroerd
55	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont
70	Zs1		geleidelijk	bruin	B/C-horizont
100	Zs1			lichtbruingrijs	C-horizont
boring 6					
<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1		abrupt	witgrijs	
20	Zs1		geleidelijk	bruinzwart	A-horizont
40	Zs1		geleidelijk	bruin	B-horizont
60	Zs1		geleidelijk	bruin	B/C-horizont
100	Zs1			lichtbruingeel	C-horizont

Bijlage 2 Periodisering

De onderstaande tabel geeft een vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (conform Brandt et al. 1992).

Periode	
Paleolithicum	8800 v. Chr. en eerder
Mesolithicum	8800–4900 v. Chr.
Neolithicum	5300–2000 v. Chr.
Bronstijd	2000–800 v. Chr.
IJzertijd	800–12 v. Chr.
Romeinse Tijd	12 v. Chr. – 450 n. Chr.
Vroege Middeleeuwen	450–1050 n. Chr.
Late Middeleeuwen	1050–1500 n. Chr.
Nieuwe Tijd	1500 n. Chr. tot heden